

برآورد ارزش اقتصادی مناطق گردشگری (مورد پژوهی: رودبار قصران)

ژیلا سجادی^۱ - آرمان مسلمی^۲ - رقیه صمدی^۳

(تاریخ وصول: ۹۴/۶/۱۸ - تاریخ پذیرش: ۹۵/۶/۱۴)

چکیده

امروزه منابع طبیعی به عنوان سرمایه‌های اصلی اکوتوریسم با چالش‌های متعددی مواجه است. بنابراین ارزش‌گذاری مناطق اکوتوریستی و کارکردهای زیست‌محیطی در راستای اتخاذ سیاست‌های اقتصادی از مهمترین مقولات برنامه‌ریزی صنعت گردشگری به شمار می‌آید. منطقه تفریحی رودبار قصران یکی از جاذبه‌های اکوتوریستی شهرستان شمیرانات استان تهران است. لذا مطالعه ارزش اکوتوریستی آن می‌تواند در توسعه گردشگری منطقه مؤثر باشد. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی و هدف آن برآورد ارزش اکوتوریستی رودبار قصران با استفاده از روش ارزش‌گذاری مشروط بوده که در این راستا با استفاده از مدل لوجیت و پرسشنامه انتخاب دوگانه به بررسی عوامل مؤثر در پذیرش تمایل به پرداخت برای بازدید از این منطقه می‌پردازد. متوسط تمایل به پرداخت گردشگران برای هر خانوار ۷۱۰۰ ریال است و با در نظر گرفتن این میزان متوسط ارزش تفریحی خدمات این منطقه در سال ۳۰۵۵۰ میلیون ریال برآورد می‌شود. لذا با توجه به اهمیت بالای منطقه رودبار قصران، می‌بایست برنامه‌ریزان برای توسعه گردشگری و بالا بردن رفاه بازدیدکنندگان به این منطقه توجه بیشتری داشته باشند.

واژگان کلیدی: منطقه رودبار قصران، ارزش اقتصادی، اکوتوریسم، تمایل به پرداخت، روش ارزش‌گذاری مشروط.

۱. دانشیار گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی

۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول)

arman.moslemi71@gmail.com

۳. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید بهشتی

مقدمه

رشد و توسعه اقتصادی از جمله اهدافی است که همه کشورهای جهان برای دستیابی به آن تلاش می‌کنند. یکی از عوامل زمینه ساز رشد و شکوفایی اقتصاد کشورها، صنعت گردشگری می‌باشد که امروزه گسترش آن موفقیت‌های قابل ملاحظه‌ای را برای برخی کشورها فراهم آورده است (شارپلی، ۲۰۰۲: ۹۸) بر اساس پیش‌بینی‌های سازمان جهانی گردشگری، تعداد گردشگران جهان در سال ۲۰۳۰ میلادی، به بیش از ۱/۸ میلیارد نفر خواهد رسید. سه منطقه جهان که بیشترین تعداد جهانگرد را خواهند داشت، به ترتیب عبارتند از: اروپا ۷۱۷ میلیون نفر، شرق آسیا و اقیانوسیه ۳۹۷ میلیون نفر و آمریکا ۲۸۲ میلیون نفر. (یو ان دبلیو تی او، ۲۰۱۴).^۲ طبق آمارهای به دست آمده از سازمان آمار جهانی سهم کلی سیر و سفر و گردشگری در بخش اقتصاد دنیا مبلغی معادل ۷۰۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۳ بوده است، که انتظار می‌رود تا سال ۲۰۲۰ میلادی، این صنعت رتبه نخست را در میان صنایع جهان به خود اختصاص خواهد داد. صنعت گردشگری به عنوان یک مقوله اقتصادی از ابعاد و ویژگی‌های بسیاری برخوردار است که در این زمینه بررسی اثرات اقتصادی آن شاید مهمترین وجه آن محسوب گردد چرا که می‌تواند منافع و اثرات مثبت اقتصادی این صنعت را به حداکثر برساند و در نتیجه نواحی که بطور مستقیم و غیرمستقیم به این صنعت وابسته‌اند از این اثرات بهره‌مند شوند. اقتصاد گردشگری مؤلفه‌های زیادی را شامل می‌شود که بررسی ضریب تکاثری، مطالعه نشت نقدینگی، بررسی و تحلیل سیستم حساب اقماری گردشگری،^۳ توسعه مدل‌های برنامه‌ریزی اقتصادی، قیمت‌گذاری،^۴ توسعه محصول،^۵ فرایند عرضه و تقاضای کالا^۶ و خدمات، بررسی مزیت‌های نسبی،^۷ تحلیل و بررسی افزایش سرانه درآمدهای ملی،^۸ بازاریابی گردشگری^۹ و تعیین ارزش اقتصادی جاذبه‌های اکوتوریستی از مهمترین این مؤلفه‌هاست (حیدری چیا، ۱۳۸۹: ۱۳۲). منابع طبیعی و زیست‌محیطی در توسعه و پویایی بسیاری از اشکال و گونه‌های صنعت گردشگری نقش اصلی را ایفاء می‌کنند که برخی از آنها عبارتند از اکوتوریسم، توریسم مناطق روستایی، توریسم ماجراجویی و مناطق تفرجگاهی. از این رو ضروری است ارزش اقتصادی آنها مشخص شده و پیش از انجام و اجرای هر گونه طرح و پروژه‌های گردشگری، ارزیابی زیست‌محیطی بسیار لازم و ضروری می‌نماید. ارزش‌گذاری

1. Sharpley, 2002
2. UNWTO, 2014
3. Tourism Satellite Accounts (TSA)
4. Pricing
5. Product Development
6. Demand – Supply Process
7. Relative Advantages (Endowments)
8. Per Capita
9. Tourism Marketing

مناطق گردشگری و کارکردهای زیست محیطی برای تصحیح تصمیمات اقتصادی که اغلب به منابع زیست محیطی به عنوان کالا و خدمات رایگان می‌نگرند، از مهمترین عناصر برنامه‌ریزی گردشگری محسوب می‌گردد. محیط‌های طبیعی، جاذبه‌های فراوانی برای توسعه صنعت گردشگری فراهم می‌کند و توسعه این صنعت می‌تواند تأثیرات مثبت و منفی عمده‌ای در محیط طبیعی ایجاد کند، بنابراین بررسی و تحلیل دقیق گردشگری پایدار بسیار ضروری می‌نماید. از دیرباز مناطق شمالی استان تهران مورد توجه جمعیت شهر تهران و اطراف آن قرار گرفته است. یکی از متفاوت‌ترین این بخش‌ها، رودبار قصران است که از لحاظ روند توسعه اقتصادی، فرهنگی و همچنین جایگاه جغرافیایی دارای ویژگی‌های منحصر به فردی می‌باشد. در پژوهش حاضر منطقه تفریحی رودبار قصران مورد بررسی قرار گرفته و در صدد است به این سوال پاسخ داده شود که ارزش اکوتوریستی منطقه رودبار قصران چقدر است؟ و همچنین گردشگران تا چه میزان حاضرند در ازای استفاده از امکانات این منطقه هزینه کنند؟ با فرض اینکه حدود نیمی از گردشگران حاضرند در ازای بهره‌مندی از خدمات توریستی این منطقه هزینه کنند، به گردآوری اطلاعاتی در این خصوص پرداخته شده است. در نهایت پیشنهادهایی جهت بهبود وضعیت اکوتوریسمی منطقه ارائه شود.

پیشینه تحقیق

سابقه ارزیابی اقتصادی تفرجگاه‌ها به چند دهه اخیر می‌رسد و در این میان کشورهای توسعه یافته از جمله آمریکا و برخی کشورهای اروپایی، نسبت به سایر کشورها پیشگام بوده و مطالعات زیادی در این خصوص انجام داده‌اند. (رضایی و دیگران، ۱۳۹۲: ۲۶). کریگر در سال ۲۰۰۱، برای برآورد ارزش اقتصادی جنگل‌های ایالت مونتانا آمریکا بر اساس روش ارزش‌گذاری مشروط، ۱۰۸ دلار برای هر سفر محاسبه گردیده و همچنین ارزش تفریحی مناطق جنگلی شرق کشور آمریکا، با استفاده از همین روش، ۱۰/۴۳ دلار برای هر خانواده در هر سال برآورد شده است (کریگر، ۲۰۰۱).^۱ لی و هان ارزش تفریحی ۵ پارک ملی در کره جنوبی را در سال ۲۰۰۲ بطور متوسط ۱۰/۵۴ دلار برای هر خانواده در سال بدست آوردند (لی و هان، ۲۰۰۲).^۲ در ایران نیز برای نخستین بار یخشکی (۱۳۵۳) ارزش تفریحی پارک سی سنگان را ۸۹۶۰ ریال در هکتار برآورد کرد. عسگری و مهرگان (۱۳۸۰) تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان میراث تاریخی گنجانمه همدان را با روش مشروط ۱۵۶۰ ریال به ازای هر بازدید تخمین زدند. قاضی در پایان نامه کارشناسی ارشد در دانشکده مدیریت دانشگاه علامه

1. Krieger, 2001
2. Lee & Han, 2002

طباطبایی ارزش تفریحی پارک ساعی با استفاده از روش ارزش گذاری مشروط را محاسبه کرد و به این نتیجه رسید که متوسط تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان برای ارزش تفریحی این پارک ۱۸۴۰ ریال برای هر بازدید است. ارزش تفریحی ماهانه این پارک بیش از ۲۲۰ میلیون ریال و ارزش تفریحی سالانه آن بیش از ۲/۷ میلیارد ریال برآورد شده است. حیاتی و کاوسی (۱۳۸۷) میانگین تمایل به پرداخت گردشگران روستای کندوان آذربایجان شرقی را ۳۹۰۵ ریال و ارزش تفریحی سالانه این روستا را حدود ۱۱۷۲ میلیون ریال می‌دانند.

مبانی نظری

توریسم و گردشگری

توریسم مفهومی فراگیر و گسترده است که تاریخچه آن به سال ۱۸۱۱ میلادی یا پیش از آن باز می‌گردد. تعریف آن هم‌چنان دستخوش تغییر و دگرگونی است. (لاندبرگ، ۱۹۹۵: ۷). واژه توریسم از دو بخش ترکیب شده است. "تور" ^۱ به معنای سفر، گشت، مسافرت و سیاحت و "ایسم" ^۲ پسوندی است که اشاره به مکتب یا اندیشه‌ای فلسفی، مذهبی، سیاسی، ادبی و غیره دارد. در فرهنگ فارسی، گردشگری را چنین تعریف کرده‌اند: در اقطار عالم سفر کردن و شناخت؛ مسافرت برای تفریح و سرگرمی؛ و سفری که در آن مسافر به مقصدی می‌رود و سپس به محل سکونت خود باز می‌گردد (کاظمی، ۱۳۸۵: ۱۴-۱۵).

تعریف سازمان جهانی جهانگردی از گردشگر عبارت است از: کسی که به کشور یا کشورهایی که در آن اقامت دائم ندارد سفر می‌کند و هدف اصلی سفرش انجام فعالیت‌های درآمدزا نیست و در داخل مرزهای کشوری که به آن سفر می‌کند، یک شب و کمتر از یک سال اقامت می‌کند (لطیفی، ۱۳۸۳: ۴۲).

هر تلاشی برای تعریف گردشگری و توضیح کامل در مورد آن، باید به گروه‌های مختلفی که در آن شرکت دارند و از این صنعت اثر می‌پذیرند، توجه شود. چهار بعد متفاوت گردشگری را می‌تواند این‌گونه تعریف شود:

۱. گردشگر
۲. مشاغل که کالاها و خدمات را برای گردشگران فراهم می‌نمایند
۳. دولت، جامعه یا منطقه میزبان
۴. جامعه میزبان

بنابراین گردشگری می‌تواند به عنوان مجموعه‌ای از پدیده‌ها و روابطی که از کنش متقابل بین گردشگران، ارائه‌کنندگان مشاغل، دولت‌ها و جوامع میزبان، در فرایند جذب و پذیرش این گردشگران و سایر بازدیدکنندگان، ناشی می‌شود، تعریف گردد (گلدنر، ۱۹۹۹: ۱۴). عوامل متعددی به طور مستقیم و غیرمستقیم در تکامل گردشگری نقش داشته است که عبارت‌اند از:

- پیدایش شهرها و گسترش شهرنشینی
- بهبود ساختار زیربنایی و موتوریزه شدن جابه‌جایی
- تدوین قوانین مطلوب کار و افزایش درآمدها
- ارتقاء سطح فرهنگ و بینش اجتماعی
- پیدایش مؤسسات و آژانس‌های توریستی
- چاپ و ارایه نشریه‌ها، بروشورها و نقشه‌های تبلیغاتی
- کشف آثار و اماکن باستانی و طبیعی (رضوانی، ۱۳۸۶: ۳۸)

اکوتوریسم پایدار

دبلیو تی او^۱ یا سازمان جهانی گردشگری، اکوتوریسم را به صورت زیر تعریف می‌کند: نوعی از گردشگری که در آن مسافرت به مناطق طبیعی (که به نسبت بدون آسیب مانده) با اهداف مطالعاتی و بهره‌بصری از مناظر و رستنی‌های طبیعی و حیات وحش با توجه به جنبه‌های فرهنگی هم در گذشته و هم در حال صورت می‌گیرد. جدیدترین و کامل‌ترین تعریف توسط مارس هانری^۲ ارائه شد: که اکوتوریسم سفر به مناطق حساس، بکر، سالم و معمولاً حفاظت شده می‌باشد.

در اکوتوریسم، بین منابع طبیعی و جوامع محلی و گردشگران توازن برقرار می‌شود و در نهایت علاوه بر بهره‌مندی از محیط‌زیست، از طریق به حداقل رساندن تأثیرات منفی بر طبیعت، به ایجاد محیط‌زیستی پایدار یاری می‌رساند (تیزدل، ۲۰۰۰).^۳ در عین حال زمینه مشارکت اقتصادی- اجتماعی جمعیت بومی را فراهم می‌آورد و به ارتقای رفاه جامعه میزبان نیز کمک می‌کند (زاهدی، ۱۳۸۵: ۸۹). بنابراین پیوندهای عمیقی بین انسان، محیط‌زیست و گردشگری در الگوی اکوتوریسم برقرار است که به میزان دخالت انسان‌ها در محیط‌زیست و یا حفاظت آن‌ها، در محدوده‌های جغرافیایی باز می‌گردد.

1. WTO
2. Marth Honey
3. Tisdell, 2000

بطور کلی اهدافی که اکوتوریسم به عنوان زیر مجموعه‌ای از توریسم پایدار در پی دستیابی به آن است عبارتند از:

- بهبود کمیت و کیفیت زندگی اجتماعات میزبان در الگویی پایدار و فراگیر
- رعایت برابری و مساوات بین نسلی و درون‌نسلی
- حفظ کیفیت محیط‌زیست از طریق حفظ اکوسیستم محلی و رعایت اخلاق زیست‌محیطی توسط گردشگران
- حفظ ارزش‌ها و انسجام فرهنگی و همبستگی اجتماعی در محل و نیز با جوامع مختلف
- ایجاد تسهیلات و امکانات در دسترس همگان و به گونه‌ای که گردشگران تجربه‌های ارزشمندی کسب کنند (صمدی و عدالت مقدم، ۱۳۹۴: ۶).

روش تحقیق

در مقاله حاضر برای برآورد ارزش تفریحی رودبارقصران از روش ارزش‌گذاری مشروط (سی و ام)^۱ استفاده می‌شود و همچنان که اشاره شد این روش تلاش می‌کند که تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان را تحت گزینه‌های بازار فرضی مشخص، تعیین نماید. قیمت‌گذاری کارکردهای زیست‌محیطی که عموماً بدون قیمت می‌باشند گام مهمی برای تصحیح تصمیمات اقتصادی که به محیط‌طبیعی به عنوان کالا و خدمات رایگان و استفاده بی‌رویه و بیش از حد از آنها نگریسته می‌شود، محسوب می‌گردد، بنابراین رایج‌ترین رهیافت مبتنی بر بازار فرضی، ارزش‌گذاری منافع محیط‌زیستی به صورت مشروط است (امیر نژاد و خلیلیان، ۱۳۸۴).

در تحقیق حاضر از روش پیمایش استفاده شده است. همچنین برای تدوین چارچوب نظری تحقیق و مروری بر تحقیقات پیشین، از روش کتابخانه‌ای (اسنادی) بهره گرفته شده است. آمار و اطلاعات لازم از طریق تکمیل پرسشنامه‌های طراحی شده با مراجعه حضوری به بازدیدکنندگان از رودبارقصران (شهر اوشان و فشم) تهران در فصل بهار سال ۱۳۹۴ جمع‌آوری گردید. تعداد نمونه مورد بررسی شامل ۱۵۰ نفر گردشگر (روزانه) که در آخر هفته برای تفریح مراجعه کرده بودند، بود که با استفاده از فرمول کوکران و اطلاعات حاصله از ۳۰ پرسش‌نامه پیش‌آزمون شده به دست آمد، روش نمونه‌گیری مورد استفاده، نمونه‌گیری تصادفی ساده است.

به منظور برآورد حجم نمونه آماری، ابتدا آمار گردشگران در محدوده تحقیق از سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری اخذ شد. همان‌طور که مشاهده می‌شود ۰/۰۴ تفاضل نسبت واقعی صفت در جامعه (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۱۶۷) و ۰/۲۱ واریانس صفت در جامعه تعیین شد

که پس از انجام یک پیش‌آزمون و تکمیل ۳۰ عدد پرسشنامه در رودبار قصران (اوشان و فشم)، با استفاده از فرمول، تعداد نمونه مورد بررسی ۲۰۳ تعیین شد. نمونه‌گیری از گردشگران به صورت تصادفی ساده به عمل آمده و مصاحبه از ۲۰۳ گردشگر صورت گرفت. تعداد ۵۳ عدد از پاسخنامه‌های نمونه به لحاظ ناقص بودن پاسخ‌ها، قابل استفاده نبوده است اما به دلیل اینکه در تحقیق حاضر، جمع‌آوری اطلاعات مستلزم صرف زمان و هزینه زیادتری است بنابراین با توجه به شرایط، به تعداد ۱۵۰ پرسشنامه با سطح دقت مذکور بسنده شده است.

$$N = \frac{5734761 \cdot (1.96)^2 \cdot (0.21)}{5734761 \cdot (0.04)^2 + 1.96^2 (0.21)} = 203$$

روایی و پایایی پرسشنامه

جهت اعتبار بیشتر، پرسشنامه با روش اعتبار محتوا مورد بررسی قرار گرفت. جهت تضمین اعتبار محتوای پرسشنامه، با بهره‌گیری از روش دلفی از نظر متخصصان و اساتید دانشگاه استفاده شد. با کسب نظرات افراد یاد شده، اصطلاحات لازم در سؤالات به عمل آمده و بدین ترتیب اطمینان حاصل گردید که پرسشنامه همان اهداف پژوهش مورد نظر را می‌سنجد. یکی از روش‌های محاسبه قابلیت پایایی ضریب آلفای کرونباخ^۱ می‌باشد. که برای محاسبه آن در این پژوهش، مطالعه‌ای مقدماتی با توزیع ۳۰ پرسشنامه در قالب پیش‌آزمون استفاده شده است. سپس با استفاده از نرم افزار SPSS مقدار آلفا، برای کل پرسشنامه به شرح جدول ۴، به دست آمده است. در پژوهش‌های علوم انسانی، ضریب آلفای بالاتر از ۰/۷ قابل قبول می‌باشد (آذر و مومنی، ۱۳۹۲: ۳۰). لذا با توجه به اینکه هم آلفای تک‌تک ابعاد و هم آلفای کلی پرسشنامه بیش از ۰/۷ می‌باشد، می‌توان پایایی پرسشنامه‌های مذکور را مطلوب ارزیابی کرد.

جدول ۱: آلفای کرونباخ ارزش‌گذاری مشروط منطقه رودبار قصران

آلفای درونی	ابعاد ارزش‌گذاری مشروط
۰/۷۰۶	جذابیت محوطه تفریحی
۰/۸۱۱	میزان رضایت از حمل و نقل عمومی
۰/۷۴۰	امنیت تفرجگاه
۰/۷۴۴	امکانات بهداشتی
۰/۷۵۶	امکانات رفاهی

1. Cronbach Alpha

۰/۷۷۶	بهداشت محیط
۰/۷۳۱	فوریت های پزشکی
۰/۷۴۸	تمایل به پرداخت
۰/۷۸۵	ارزشگذاری مشروط

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۴

معرفی محدوده مورد مطالعه

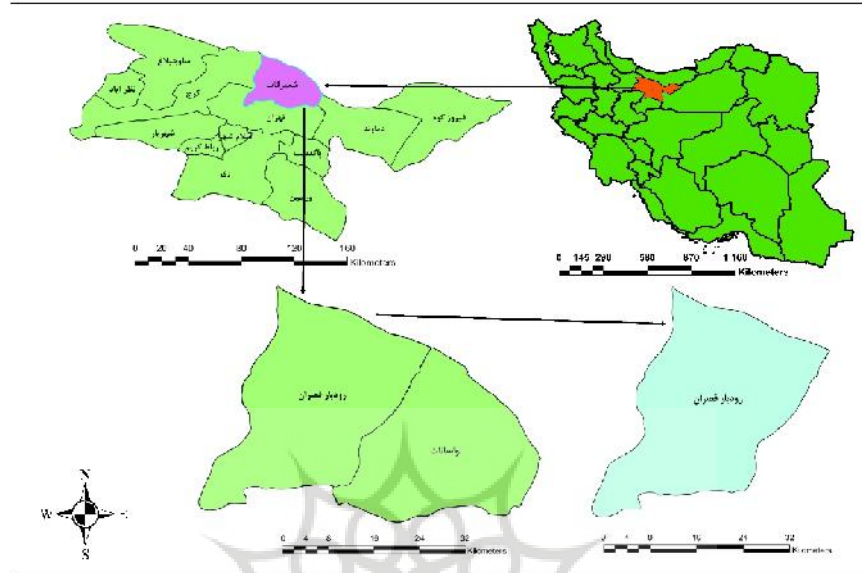
بخش رودبار قصران یکی از بخش های شهرستان شمیرانات در استان تهران است. رودبار قصران واقع در شمال شرقی تهران از جنوب با تجریش، از شمال با دیزین و رشته کوه های جنوبی البرز، از شرق با لواسانات و مناطق حفاظت شده بین رودبار قصران و شهرستان دماوند و از غرب با کوه های همجوار بین رودبار قصران و کرج همسایه است. مساحت این منطقه حدود ۵۰۰ کیلومتر مربع است که این وسعت شامل یک شهر به نام "اوشان فشم میگون" یا شهر "قصران" و یک دهستان به نام "رودبار قصران" به مرکزیت روستای حاجی آباد می باشد. این بخش به دلیل وجود جاذبه های فراوان گردشگری، مقصد گردشگران در آخر هفته می باشد و بیشتر گردشگران از شهر تهران می باشند که برای استفاده از طبیعت بکر به این منطقه مراجعه می کنند. از جاذبه های گردشگری رودبار قصران می توان به موارد زیر اشاره کرد.

جدول ۲: جاذبه های گردشگری بخش رودبار قصران

ورزشی	مذهبی	تاریخی	طبیعی
پیست بین المللی دیزین	امامزاده ابراهیم	قبرستان گبری	چشمه ورودک
پیست شمشک	شاهزاده حسین	قلعه امامه	سلسله جبال البرز
پیست دربند سر	امامزاده شاه چراغ	قلعه کیقباد	آبشار برگ جهان
کوه نوردی	امامزاده محمود	محوطه خاتون بارگاه	دره مملون
یخ نوردی		پل تاریخی روستای آبینک	
		غار تاریخی اوشان	
		غار استوار میگون	

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

شکل ۱- نقشه موقعیت جغرافیایی بخش رودبار قصران

(مأخذ: ترسیم نگارندگان بر اساس نقشه‌های پایه‌ی وزارت کشور، ۱۳۹۴)

یافته‌های تحقیق

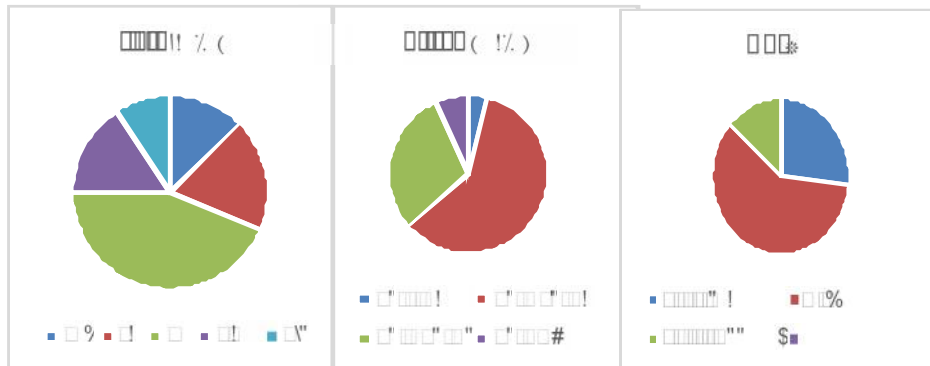
نتایج آماری بررسی ۱۵۰ پرسشنامه در جدول ۲، ارائه شده است.

جدول ۲: توصیف آماری متغیرهای منتخب (n=150)

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
سن پاسخگویان	۳۷	۱۱,۰۰	۲۰	۶۳
سال‌های تحصیل پاسخگویان	۱۳	۲	۵	۲۴
اندازه خانوار	۳	۱	۱	۵
درآمد ماهانه پاسخگویان	۱,۳۴۶,۰۰۰	۵۲۱۷۵۵	۱,۰۰۰,۰۰۰	۳,۵۰۰,۰۰۰

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۴

شکل ۲- میزان تحصیلات و سن و بعد خانوار پاسخگویان

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۴

بیش از ۶۶ درصد (۱۵۰ پاسخگو) پاسخگویان را مرد تشکیل دادند. وضعیت شغلی و آموزشی بازدیدکنندگان از منطقه رودبارقصران به ترتیب در جدولهای ۳ و ۴ آمده است.

جدول ۳: توزیع فراوانی شغل بازدیدکنندگان از منطقه رودبارقصران

شغل	آزاد	کارمند	خانه دار	بازنشسته	بیکار
تعداد	۹۰	۳۳	۹	۱۲	۶
درصد	۶۰	۲۲	۶	۸	۴

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۴

جدول ۴: توزیع فراوانی سطح آموزش و تحصیل بازدیدکنندگان از رودبارقصران

سطح سواد	فوق لیسانس و بالاتر	لیسانس	دیپلم	بی سواد	جمع
تعداد	۲۷	۸۴	۳۳	۶	۱۵۰
درصد	۱۸	۵۶	۲۲	۴	۱۰۰

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۴

همان طور که در جدول ۵ مشاهده می شود اکثریت بازدیدکنندگان از وضعیت مسیر، سرویس های بهداشتی، بهداشت محیط آبشار راضی نیستند. رفع این مشکلات سبب افزایش تعداد گردشگران و اشتغال شهروندان بومی و در نتیجه افزایش درآمد ساکنان محلی می شود.

جدول ۵: توزیع فراوانی کمبودها و مشکلات موجود در منطقه رودبار قصران از نظر گردشگران

کمبود نواقص کمبودها و	کمبود پارکینگ	نامناسب بودن امکانات بهداشتی	نامناسب بودن مکان‌های در نظر گرفته شده برای بازدیدکنندگان	وضعیت نامناسب راه‌های مواصلاتی داخل تفرجگاه	کمبود تاسیسات و تجهیزات رفاهی
تعداد	۱۲۳	۱۱۴	۱۳۲	۱۰۸	۱۰۸
درصد	۸۲	۷۶	۸۸	۷۲	۷۲

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۴

نتایج حاصل از تمایل به پرداخت افراد در جدول ۶ آورده شده است. همانطور که مشاهده می‌شود ۴۸ نفر (۳۲ درصد) اولین پیشنهاد را نپذیرفتند و تمایلی به پرداخت ۶۰۰۰ ریال به عنوان ورودیه برای استفاده از منطقه تفریحی رودبار قصران نداشتند. در حالی که ۱۰۲ نفر (۶۸ درصد) آن را پذیرفتند. هنگامی که پیشنهاد پایین‌تر (۴۰۰۰ ریال) ارائه شد، ۱۸ نفر (۱۲ درصد) پیشنهاد دوم را نپذیرفتند در حالی که ۳۰ نفر (۲۰ درصد) آن را پذیرفتند. آن دسته از پاسخ‌دهندگانی که که اولین پیشنهاد (۶۰۰۰ ریال) را پذیرفتند در گروه پیشنهاد بالاتر قرار گرفتند که آیا حاضر به پرداخت ۸۰۰۰ ریال برای بازدید از منطقه تفریحی رودبار قصران هستند؟ ۴۸ پاسخ دهنده (۳۲ درصد) پیشنهاد سوم را نپذیرفته و ۵۴ نفر (۳۶ درصد) این پیشنهاد را پذیرفتند. نتایج نشان می‌دهد که مردم راضی به پرداخت مبلغی جهت استفاده از منطقه تفریحی رودبار قصران می‌باشند به طوری که ۶۸ درصد بازدیدکنندگان مورد مطالعه، حاضر به پرداخت مبلغی جهت استفاده تفریحی رودبار قصران هستند.

جدول ۶: وضعیت پاسخگویی به سه مبلغ پیشنهادی برای محاسبه ارزش منطقه تفریحی رودبار قصران

وضعیت پذیرش		مبلغ پیشنهادی اولیه (۶۰۰۰ ریال)	پیشنهاد پایین (۴۰۰۰ ریال)	پیشنهاد بالا (۸۰۰۰ ریال)
تعداد	۱۰۲	۳۰	۵۴	
درصد	۶۸	۲۰	۳۶	
تعداد	۴۸	۱۸	۴۸	
درصد	۳۲	۱۲	۳۲	
تعداد	۱۵۰	۴۸	۱۰۲	
درصد	۱۰۰	۳۲	۶۸	

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۴

نتایج حاصل از برآورد الگوی لجیت در جدول شماره ۷ آورده شده است. نتایج حاصل از آزمون تجزیه واریانس نشان داد که بین متغیرهای توضیحی مورد استفاده در الگو هم خطی وجود ندارد. به گونه‌ای که ضریب همبستگی دوجه‌دوی هیچ کدام از متغیرهای مستقل بیش از ۵۰ درصد نبود. مقدار آماره LM2 در الگوی پردازش شده برابر با $7/3$ است و از آن جا که ارزش احتمال این آماره برابر با $0/025$ می باشد فرض وجود واریانس همسانی در مدل پذیرفته می‌شود (ویستر، ۱۹۹۹)^۱. مقدار آماره نسبت راست‌نمایی (LR) در درجه آزادی ۷ برابر با $149/80$ است و از آنجا که این مقدار بالاتر از مقدار ارزش احتمال (P-VALUE) ارائه شده می‌باشد، لذا کل الگوی برآوردی از لحاظ آماری در سطح ۱ درصد معنی‌دار می‌باشد. همان‌طور که جدول شماره ۷ نشان می‌دهد ضرایب برآورد شده برای متغیرهای توضیحی قیمت پیشنهادی، اندازه خانوار، میزان رضایت بازدیدکنندگان و درآمد در سطح ۵ درصد و برای متغیرهای تعداد سال‌های تحصیل در سطح ۱ درصد از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشند. متغیرهای سن و جنسیت در سطوح مشخص معنی‌دار نمی‌باشند ولی عوامل مؤثر در پردازش مدل لجیت می‌باشند.

متغیرهای تعداد سال‌های تحصیل، جنسیت، میزان رضایت بازدیدکنندگان و درآمد دارای اثر مثبت و متغیرهای اندازه خانوار و قیمت پیشنهادی دارای اثر منفی بر تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان از منطقه تفریحی رودبار قصران می‌باشند. کشش کل وزنی مربوط به متغیر درآمد، سن و تعداد سال‌های تحصیل نشان می‌دهد که با ثابت بودن سایر عوامل افزایش یک درصدی در درآمد، سن بازدیدکنندگان و تعدادهای تحصیل احتمال پذیرش تمایل به پرداخت به ترتیب $0/101$ ، $0/334$ و $1/22$ درصد افزایش می‌یابد. مقادیر کشش مورد بررسی برای دو متغیر مستقل اندازه خانوار و قیمت پیشنهادی احتمال پذیرش تمایل به پرداخت در بازدیدکنندگان به ترتیب $0/265$ و $0/533$ درصد کاهش می‌یابد. مقدار اثر نهایی متغیر جنسیت نشان می‌دهد احتمال پرداخت زنان نسبت به مردان $3/3$ درصد بیشتر است. اثر نهایی مربوط به سن، درآمد، تحصیلات و میزان رضایت بازدیدکنندگان نشان می‌دهد که با افزایش یک واحد، متغیرهای مذکور احتمال پذیرش تمایل به پرداخت توسط بازدیدکننده به ترتیب $1/78$ ، $0/31$ ، $2/78$ و 57 درصد افزایش می‌یابد. اثر نهایی دو متغیر قیمت پیشنهادی و اندازه خانوار نیز نشان می‌دهد که افزایش یک واحد متغیرهای فوق منجر به کاهش احتمال پذیرش تمایل به پرداخت در بازدیدکننده به اندازه $0/33$ و $18/8$ درصد می‌شود.

جدول ۶: نتایج حاصل از برآورد الگوی لجیت جهت محاسبه ارزش تفریحی رودبار قصران

متغیرها	مقدار ضرایب برآورد شده	ارزش آماری T	کشش کل وزنی	اثر نهایی
عرض از مبدأ	-۸,۲۵	-۲,۱۰	-۰,۷۰۸	-
میزان رضایت بازدیدکنندگان	۲,۵	۲,۰۹	۰,۰۶۴	۰,۵۷
جنسیت	۰,۳۲۳	۰,۱۸	-	۰,۰۳۳
تحصیلات	۱,۲۳	۳,۲	۱,۲۲	۰,۲۷۸
اندازه خانوار	-۰,۰۸۷	-۲,۰۳	-۰,۲۶۵	-۰,۱۸۸
درآمد	۰,۰۰۱۳	۲,۲۰	۰,۱۰۱	۰,۰۰۰۳۱
سن	۰,۰۶	۱,۳۴	۰,۳۳۴	۰,۰۱۷۸
قیمت پیشنهادی	-۰,۰۱۵۷	-۱,۸۷	-۰,۵۳۳	-۰,۰۰۳۳

Likelihood Ratio Test: 149.80
 Prediction: 0.070
 Mcfadden R²: 0.062
 0.73

Percent Of Right
 Maddala R²:
 0.071

مآخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۴

میانگین تمایل به پرداخت برای تفریح در منطقه رودبار قصران با استفاده از رابطه زیر به دست می آید:

$$a = -8.25 + 3CON + 1.23EDU - 0.8FN + 0.00013REV$$

$$a = -8.25 + 3 * 0.37 + 1.23 * 13 - 0.8 * 3 + 0.00013 * 1346000 = 1756.25$$

$$WTP = \int_0^{8000} \frac{1}{1 + \exp(-(1756.25 - 0.0157 * A))} dA = 7100$$

میزان میانگین تمایل به پرداخت در بین گردشگران پرسش شونده برای تفریح در این جاذبه طبیعی، ۷۱۰۰ ریال محاسبه می گردد:

لذا ارزش تفریحی سالانه این منطقه طبق رابطه زیر محاسبه می گردد:

(میانگین تمایل به پرداخت * تعداد بازدیدکنندگان سالانه) = ارزش تفریحی رودبار قصران

$$= (۷۱۰۰ * ۵۰۰۰۰۰) = ۳۵۵۰۰۰۰۰۰$$

ارزش تفریحی سالانه منطقه رودبار قصران ۳,۵۵۰ میلیون ریال برآورد گردید.

نتیجه گیری و ارائه پیشنهاد

در این پژوهش به تعیین ارزش تفریحی رودبار قصران بر حسب اینکه آیا مردم راضی به پرداخت

مبلغی به عنوان قیمت ورودیه برای استفاده از این منطقه تفریحی هستند، پرداخته‌ایم. بنابراین با بکارگیری روش سی وی ام بر مبنای رجحان عمومی و تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان این مهم انجام گرفت. نظر اساسی این است که مردم قادرند بخش وسیعی از معیارهای محیطی را به معیار پولی انتقال دهند که نشان دهنده ارزش گذاری آنها برای منابع زیست محیطی است. با این که ایران کشوری در حال توسعه با سطح درآمد متوسط است، نتایج نشان می دهد که مردم راضی به پرداخت مبلغی برای استفاده از پارک های جنگلی و حفاظت مناسب زیست محیطی هستند، به طوری که ۶۲ درصد بازدیدکنندگان مایل به پرداخت مبلغی برای استفاده تفریحی از رودبارقصران هستند. در این پژوهش متوسط وی تی پی^۱ هر نفر برای بهره گیری و استفاده از محوطه تفریحی رودبارقصران ۷۱۰۰ ریال برای هر نفر برآورد شده است. همچنین ارزش کل تفریحی سالانه این منطقه برابر ۳,۵۵۰ میلیون ریال برآورد شده، که نشان دهنده اهمیت قابل توجه بازدیدکنندگان به اماکن تفریحی شهری است. نتایج بررسی ها همچنین بیانگر این است که متغیرهای مبلغ پیشنهادی و درآمد افراد از نظر آماری در سطح ۱ درصد معنی دار شده است. مهمترین عوامل موثر در میزان افراد برای بهره برداری و استفاده از رودبارقصران بوده است، میزان تحصیلات، سن و جنس فاکتورهایی است که در رده های بعدی تأثیرگذاری بر میزان وی تی پی افراد می باشد و از نظر آماری در سطح ۵ درصد معنی دار شده است.

با توجه به گستردگی عرصه های طبیعی و ناتوانی دولت ها در پوشش و حمایت از تمامی این منابع طبیعی، لزوم استفاده از مشارکت های مالی مردم را در راستای حفاظت و جلوگیری از تخریب آنها آشکار می کند. نتایج حاصل از مطالعه نشان داد که که امکانات فعلی رودبارقصران برای جذب گردشگر نامناسب و ضعیف می باشد به طوری که اکثریت بازدیدکنندگان از وضعیت امکانات تفریحی موجود، امکانات بهداشتی، پارکینگ، مکان های در نظر گرفته شده برای خانواده ها راضی نیستند ولی با توجه به پتانسیل بالای این منطقه در جذب گردشگر در صورت بهبود امکانات رفاهی، تعداد گردشگران و تمایل به پرداخت آنها افزایش پیدا خواهد کرد. لذا با توجه به ارزش تفریحی بالای منطقه رودبارقصران، نظرات گردشگران و نیز پتانسیل بالای این منطقه جهت افزایش گردشگر، می طلبد که برنامه ریزان و مسئولان برای توسعه گردشگری و افزایش تعداد بازدیدکنندگان به این منطقه توجه بیشتری داشته باشند و اداره و مدیریت این منطقه تفریحی را به بخش خصوصی و محلی واگذار نمایند. همچنین با هزینه ای که از گردشگران گرفته می شود به گسترش و ایجاد امکانات رفاهی مناسب برای خانواده ها، بهبود امکانات بهداشتی، بهبود وضعیت حمل و نقل، اطلاع رسانی، راهنمایی گردشگران و تبلیغات در رابطه با

جاذبه های منطقه رودبار قصران از طریق بروشور، کتابچه و سی دی، در جهت بالا بردن رفاه بازدیدکنندگان پیردازند که مطمئنا سبب افزایش تعداد گردشگران و فراهم شدن بستری مناسب برای سرمایه گذاری هر چه بیشتر بخش خصوصی در فعالیتهای اکوتوریستی مربوط به رودبار قصران خواهد شد.

در خصوص علامت متغیرها، در مورد متغیر جنس یک تفاوت میان مطالعات صورت گرفته در میان کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته مشاهده می شود. به این ترتیب که در مطالعات (براور، ۲۰۰۶)^۱، (جانسون و بالتودانو، ۲۰۰۴)^۲، که در جوامع توسعه یافته صورت گرفت، مشخص گردید که تمایل به پرداخت مردان در مقایسه با زنان بالاتر است. در حالی که مطالعه (ویتینگتون و دیگران، ۱۹۹۰)^۳ که در کشور در حال توسعه هاییتی صورت گرفت و مطالعه عسگری و مهرگان (۱۳۸۰) و همچنین یافته های پژوهش حاضر نشان می دهد که تمایل به پرداخت زنان در مقایسه با مردان بالاتر است. در مورد متغیر بعد خانوار نیز نتایج متفاوتی وجود دارد. یافته های پژوهش حاضر و مقاله جانسون و بالتودانو نشان داد که بعد خانوار اثر منفی بر تمایل به پرداخت افراد دارد؛ در حالی که بر اساس نتایج (آمیگوس و دیگران، ۲۰۰۲)^۴ مشخص گردید که خانوارهای دارای ابعاد بالاتر، از تمایل به پرداخت بالاتر برخوردارند.

در پایان می توان گفت که هر چند پرداخت ورودیه پشتوانه مناسبی برای احداث و نگهداری مناطق تفریحی نیست، اما دریافت ورودیه، حساسیت بازدیدکنندگان را نسبت به سلامت سازه های تفرجگاه ها یا پاکیزه و بهداشتی بودن تسهیلات پیش بینی شده، افزایش می دهد و آنان را نسبت به عملکرد ضعیف مدیریت یا رفتارهای نامناسب دیگران مانند صدمه زدن به سازه های تفریحی، نگهداری درختان، پراکنده کردن زباله ها، هدر دادن آب شرب و... حساس می کند و زمینه مدیریت مشارکتی در منطقه را فراهم می سازد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Brouwer, 2006
2. Johnson and Baltodano, 2004
3. Whittington et al, 1990
4. Amigues et al, 2002

منابع

- امیرنژاد، حمید و خلیلیان صادق (۱۳۸۵)، برآورد ارزش تفریحی جنگل‌های شمال ایران با استفاده از روش ارزشگذاری مشروط: پارک جنگلی سی سنگان نوشهر، مجله علمی و پژوهشی منابع طبیعی ایران، شماره ۲، جلد ۵۹، صص ۱-۱۶.
- آذر، عادل و مومنی، منصور (۱۳۹۲)، آمار و کاربرد آن در مدیریت، تهران: انتشارات سمت، جلد اول.
- حیدری چپانه، رحیم (۱۳۸۳)، ارزیابی برنامه‌ریزی صنعت توریسم در ایران، رساله دکتری تخصصی (PHD)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تبریز.
- خداوردیزاده، محمد؛ راحلی، حسین و کاووسی کلاشمی، محمد و رضازاده، علی و خرمی، شهروز (۱۳۹۰)، کاربرد روش همکن دو مرحله‌ای در برآورد ارزش تفریحی روستای اشتبین، نشریه روستا و توسعه، دوره ۱۳، شماره ۱، صص ۱۱۱-۱۳۰.
- خورشید دوست، علی (۱۳۷۶)، نقش روش‌های قیمت‌گذاری و تحلیل اقتصادی در ارزیابی محیط‌زیست محیط‌شناسی، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی، شماره ۳، دوره ۲، صص ۲۰-۱۰.
- راحلی، حسین و خداوردیزاده، محمد و نجفی علمدارلو، حامد (۱۳۸۹)، برآورد ارزش تفریحی روستای بند ارومیه به روش ارزش‌گذاری مشروط، تحقیقات اقتصاد کشاورزی، جلد ۲، شماره ۴، صص ۴۹-۶۲.
- رضایی، اعظم و نخعی، نجمه و محمدزاده، شهرام (۱۳۹۲)، برآورد ارزش تفریحی پارک جمشیدیه تهران با استفاده از روش ارزش‌گذاری مشروط، مجله محیط‌شناسی، سال ۳۹، شماره ۲، صص ۲۵-۳۲.
- زاهدی، شمس‌السادات (۱۳۸۵)، مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار با تأکید بر محیط زیست، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- صمدی، رقیه؛ عدالت مقدم، مریم (۱۳۹۴)، اکوتوریسم، تفریح دوست دار محیط زیست، مجموعه مقالات اولین همایش علوم زمین و توسعه شهری، دانشگاه تبریز.
- عسگری، علی و مهرگان، نادر (۱۳۸۰)، برآورد تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان مجموعه تاریخی پاسارگاد و تحلیل عوامل موثر بر آن: کاربرد روش ارزش‌گذاری مشروط، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال نهم، شماره چهار، صص ۸۹-۱۱۱.
- قاضی، مرتضی (۱۳۸۷)، برآورد ارزش تفریحی پارک ساعی در تهران با استفاده از روش ارزش‌گذاری مشروط، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد به راهنمایی دکتر علی امامی

میبدی، دانشکده اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبایی

کاظمی، مهدی (۱۳۸۵)، مدیریت گردشگری، تهران: انتشارات سمت، چاپ اول.

لاندبرگ، دانلد (۱۹۹۵)، اقتصاد گردشگری، ترجمه محمدرضا فرزین، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.

لطیفی، حسن (۱۳۸۴)، توریسم و درآمد‌های ارزی، تهران: انتشارات بهراد، چاپ اول.

لیاقتی، هومان و مبرقی، نغمه و نعیمی فر، افسانه و یزدان‌پناه، هدی (۱۳۸۹)، کاربرد روش دومرحله‌ای هکمن در بررسی عوامل مؤثر بر ارزش تفریحی منطقه کوهستانی درکه، پژوهش‌های محیط زیست، سال ۱، شماره ۱، صص ۴۳-۵۲.

مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، "سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، جمعیت تا

سطح آبادی‌ها بر حسب سواد"، بایگانی‌شده از نسخه اصلی در ۱۵ نوامبر ۲۰۱۲.

یخشکی، علی (۱۳۵۳)، مقدمه ای بر پارک های ملی و جنگلی ایران، تهران: انتشارات

دانشگاه تهران.

Amigues, J.P., Boulatoff, C., Desaignes, B., Gauthier, C. & Keith, J.E. (2002) the benefits and costs of riparian analysis habitat preservation: a willingness to accept willingness to pay contingent valuation approach; *Ecological Economics* 43, 17-31.

Brouwer, R. (2006) Do stated preference methods stand the test of time? A test of the stability of contingent values and models for health risks when facing an extreme event; *Ecological Economics* 399-406.

Goldner, Charles R; Ritchi J R Brent; McIntosh, Robert W, 1999, *tourism: principles. Practices.philosophies*, J.W publication.

Haneman, W.M. 1984. "Welfare evaluation in contingent valuation experiments with discrete responses". *American Journal of Agricultural Economics*. 71(3): 332-341.

Heal, G. M.; Barbier, E. B.; Boyle, K. J.; Covich, A. P.; Gloss, S. P.; Hershner, C. H.; Hoehn, J. P.; Pringle, C. M.; Polasky, S.; Segerso. K.; Schrader- Frechette, K. 2005. Valuing Ecosystem Services. *Toward Better Environmental Decision- Making*. The National Academies Press, Washington, D. C.

Jin, J., Wang, Z., and Ran, S. (2006) Comparison of contingent valuation and choice experiment in solid waste management program in Macao; *Ecological Economics* 57, 430-441.

Johnson, N. L., and Baltodano, M. E. (2004) the economics of community watershed management: Some evidence from Nicaragua; *Ecological Economics* 49, 57-71.

Judge, G., C. Hill, W. Griffiths, T. Lee, and H. Lutkepol. 1982." *Introduction to the theory and practice of econometrics*". New York: Wiley.

Krieger, D. 2001. *Economic value of forest ecosystem services: A review, the wilderness society*, Washington, D.C., U.S.A.

Lee, C. and Han, S. 2002. "Estimating the use and preservation values of

national parks tourism resources using a contingent valuation method". *Tourism Management*. 23: 531-540

Tisdell, D. ALLEN (2005), *Aspects of Tourism, Shopping Tourism, Retailing and leisure*, Channel View publication, Toronto.

Venkatachalam , L . (2003), the contingent valuation method: a review; *Environmental impact assessment review*, 24: 89 – 124.

Weaver D. and Lawton L 2006 *Tourism Management*, Third Edition, Wiley publications.

Whister, D. 1999. "An Introductory Guide to SHAZAM". *www. Shazam. Econ. Ubc. Ca. Logit Test for Heteroskedasticity*.

Whittington, D., Briscoe, J., Mu, X. and Barron W. (1990) Estimating the willingness to pay for water services in developing countries: A case study of the use of contingent valuation surveys in southern Haiti. *Economic Development and Cultural Change*, 293-311.

[www. Ghasrantourism.blogfa.com](http://www.Ghasrantourism.blogfa.com)

[www. www.unwto.org](http://www.unwto.org)

